

Poimenovanje netopirjev

PREDLOG STANDARDNIH SLOVENSKIH IMEN DRUŽIN NETOPIRJEV

Primož Presetnik, Klemen Koselj

Zadnji objavljeni pregled (Simmons, 2005) je za planet Zemljo navajal 1116 vrst netopirjev, vendar se je že takrat vedelo, da je opisanih še kar nekaj dodatnih vrst. Avtorica dr. Nancy Simmons je na letošnji mednarodni konferenci o raziskavah netopirjev (International Bat Research Conference), ki je potekala avgusta 2010 v Pragi, poročala že o 1232 zabeleženih vrstah.

Netopirje so tradicionalno delili na 18 družin, vendar so se v novejšem času pojavili predlogi dodatnih družin. Prav tako so tradicionalno, predvsem na podlagi morfologije, delili netopirje na velike oz. orjaške netopirje (Megachiroptera), kamor so spadali samo leteči psi (Pteropodidae), in male netopirje (Microchiroptera), kamor so uvrščali vse ostale vrste. Genetske raziskave pa so pokazale (npr. Jones in Teeling, 2006), da taka delitev ne predstavlja pravih filogenetskih odnosov, zato je bila predlagana nova delitev na Yinpterochiroptera oz. Pteropodiformes in Yangochiroptera oz. Vespertilioniformes, skupini, ki vsebujeta 6 oz. 13 družin netopirjev.

Prvi sistematski pregled večine družin netopirjev (16) in njihovih slovenskih imen sta naredila Anton Polenec in Silvester Škerl ob prevodu knjige Sesalci (Sanderson, 1967). Pri tem sta se verjetno posluževala tako neposrednih prevodov angleških imen izvirnika, kot nemških poimenovanj in do tedaj že uveljavljenih slovenskih poimenovanj. Vsi kasnejši prevajalci so se bolj ali manj dosledno držali teh osnov (npr. Marcon in Mongini, 1986, Burnie (ur.), 2003).

Namena tega prispevka sta dva; prvič predlagati standardna slovenska imena za vse sedaj priznane družine netopirjev in drugič na kratko predstaviti vsako izmed družin.

Družine so povzete po Jones in Teeling (2006), število rodov in vrst po Simmons (2005), areal in druge značilnosti po Nowak (1999) in spletnih virih npr. wikipediji (<http://en.wikipedia.org>). Kot pomoč podajava tudi angleško in nemško ime.

YINPTEROCHIROPTERA OZ. PTEROPODIFORMES – JINOPIRJ

6 družin

1. Pteropodidae – leteči psi (*ang.* Fruit bats, *nem.* Flughunde)

42 rodov, 186 vrst

S takim slovenskim imenom jih je označil že Fran Erjavec (1869), kasneje se je nekaj časa poskušalo uveljaviti še ime "plodojedi prhutarji" (Poljanec, 1929; Brehm, 1938; Zei, 1961) vendar se ime ni obdržalo. Živijo v tropih in subtropih Starega sveta. Največji imajo razpon kril tudi preko 1,5 m. Vsi so sadjejedi ali nektarojedi, redki, npr. na Novi Gvineji, so tudi delno žužkojedi. Imajo dobro razvite oči in razen rodu *Rousettus* ne uporabljajo eholokacije.

2. Rhinolophidae – podkovnjaki (*ang.* Horseshoe bats, *nem.* Hufeisennasen)

1 rod, 77 vrst

Ime je uporabil Erjavec (1869) in se je nespremenjeno obdržalo do danes, kljub temu da sta Poljanec (1929) in Mirić (1970) navajala tudi "krponose netopirje". Živijo po vsem Starem svetu vključno z Avstralijo, v Amerikah jih ni. Za njih je značilna podkvasto oblikovana struktura na nosu, vendar to niso edini netopirji z obnosničnimi izrastki. So žužkojedi, eholokacijske klice pa oddajajo preko nosnic.

3. Hipposideridae – poličnjaki (*ang.* Old World leaf-nosed bats, *nem.* Rundblattnasen)

9 rodov, 81 vrst

Podkovnjakom precej sorodna družina, včasih so jih obravnavali kot njihovo poddružino.

Obnosna struktura je pri njih bolj zaobljena, s polici podobnim gornjim delom, ki je pri nekaterih nazobčan. Živijo v Afriki, JZ Aziji, Melaneziji in Avstraliji.

4. Megadermatidae – hlasteži (*ang.* False vampires, *nem.* Großblattnasen)

4 rodovi, 5 vrst

Družino sta imenovala Polenec in Škerl (v Sanderson, 1967) s "hlastneži", hkrati sta omenjala tudi ime "veleuhci". Slednje se nama ne zdi najbolj primerno, saj živijo tudi druge vrste netopirjev s podobno velikimi ali relativno še večjimi uhlji. Predlagava malo spremenjeno imenovanje, tako kot so ga zapisali prevajalci Svetovne enciklopedije živali (Marcon in Mongini, 1986). Živijo v centralni Afriki, južni Aziji in v Avstraliji. Imajo relativno velike oči, zelo velike uhlje in obnosnični list. Hlasteži so precej veliki netopirji, ki se lahko prehranjujejo z manjšimi vretenčarji in žuželkami.

5. Craseonycteridae – krilati palčki (*ang.* Bumblebee Bat ali Kitti's Hog-nosed Bat, *nem.* Schweinsnasenfledermäuse)

1 rod, 1 vrsta

Družino oz. edino vrsto (*Craseonycteris thonglongyai*) sva poimenovala

krilati palčki, zaradi njihove majhnosti, saj so z 2 g mase eni najmanjših sesalcev na svetu. Zanimivo je tudi, da nimajo vidnega repa. Zatočišča imajo v jamah Tajске in Burme od koder zvečer izletavajo na lov za žuželkami in tudi pajki.

6. Rhinopomatidae – mišjerepi netopirji, mišjerepci (*ang.* Mouse-tailed bats, *nem.* Mausschwanzfledermäuse)

1 rod, 4 vrste

Polenec in Škerl (v Sanderson, 1967) sta jih imenovala "zaprtonosni netopirji". Vendar meniva, da je ime mišjerepci ustrežnejše, saj kot telo dolg rep štrli iz repne opne. Ti žužkojedi netopirji imajo tudi droben zaobljen obnosnični izrastek, živijo pa od severne Afrike, do Tajске in Sumatre.

YANGOCHIROPTERA OZ. VESPERTILIONIFORMES – JANGOPIRJI

13 družin

1. Nycteridae – žlebnjaki (*ang.* Hollow-faced ali Slit-faced bats, *nem.* Schlitznasen)

1 rod, 16 vrst

Po sredi čela, med očmi in po gobcu poteka zajeda na koncu katere sta nosnici in po tem žlebu je družina dobila slovensko ime (Polenec in Škerl v Sanderson, 1967). Imajo velike uhlje in zapletene obnosnične izrastke. Edinstveno med sesalci se njihov rep konča v obliki črke T. Živijo na Malajskem polotoku, Indoneziji in v Palestini, na Arabskem polotoku in v Afriki. Jedo žuželke in talne nevretenčarje kot so pajki in škorpijoni, vsaj ena od vrst lovi tudi žabe in majhne ptiče.

2. Emballonuridae – klinoglavci, klinoglati netopirji (*ang.* Sac-winged ali Sheath-tailed bats, *nem.* Sackflügelfledermäuse ali Freischwänze)

13 rodov, 51 vrst

Polenec in Škerl (v Sanderson, 1967) jih omenjata kot "prostorepe gladkonose netopirje", kar ni najbolj primerno, saj ima več vrst netopirjev iz različnih družin bolj ali manj proste repe. Pri klinoglavcih je glava klinaste oblike, rep pa približno na sredi dolžine repne opne to »prebada« kakor kopje. Angleško in nemško ime izvira iz dejstva da ima precej vrst na prhutih posebne žlezne žepce. Živijo v tropskih in subtropskih območjih po vsej Zemlji, prehranjujejo se večinoma z žuželkami.

3. Phyllostomidae – listonosci, listonosi netopirji (*ang.* Leaf-nosed bats, *nem.* Blattnasen ali Lanzetnasen)

55 rodov, 160 vrst

Obnosnični izrastki ali "listi" so bili osnova za angleško, nemško kot tudi slovensko ime te družine netopirjev (Polenec in Škerl v Sanderson, 1967). Oči so relativno velike. Listonosci so prebivalci Novega sveta med Mehiko in Argentino. Ekološko se vrste med seboj zelo razlikujejo. Npr. večina je

žužkojedih, drugi so pravi mesojedci, sadje-, pelodo- ali nektarobjedci in tudi krvوسي.

4. Mormoopidae – guboustniki, gubousti netopirji (*ang.* Ghost-faced ali Moustached bats, *nem.* Kinnblattfledermäuse ali Nacktrückenfledermäuse)

2 rodova, 10 vrst

Nimajo obnosničnega izrastka kot sorodni listonosci, temveč iz ustnic izraščajo različne kožne gube, ki pri zgornji ustnici obkrožajo tudi nosnici in so osnova najinega predloga slovenskega imena. Bevk (1957) je prav tako ime sicer že uporabil za družino Molossidae, vendar se ni prijelo in ga nihče drug ni več uporabljal. Pri nekaterih vrstah je opna prhuti združena na hrbtu, tako da je žival po hrbtu gola – brez kožuha. Velike skupine uporabljajo za zatočišča podzemne prostore od južne Arizone do Brazilije. So žužkojedi.

5. Noctilionidae – ribičarji (*ang.* Bulldog bats ali Fisherman bats, *nem.* Fischfledermäuse ali Hasenmaulfledermäuse)

1 rod, 2 vrsti

Neposredni prevod nemškega imena jih je krstil za "zajčjegobčne netopirje" (Polenec in Škerl v Sanderson 1967), vendar so kasnejši prevajalci (Marcon in Mongini, 1986) eno izmed vrst poimenovali kot "ribojedi netopir". Oba ribičarja plavajoči plen grabita z gladine, zlasti večja vrsta lovi predvsem ribice. Obe vrsti imata ustne žepe za shranjevanje hrane. Živita od Mehike do osrednjih delov južne Amerike.

6. Furipteridae – skritopalčniki, skritopalčni netopirji (*ang.* Smoky bats, *nem.* Stummeldaumen)

2 rodova, 2 vrsti

Zakrnel palec je prekrit z letalno opno in je precej bolj značilen kot dimasta barva kožuha, kot na to opozarja angleško ime in ki sta ga prevedla Polenec in Škerl (v Sanderson, 1967) v "dimaste netopirje". Lijakasta ušesa so razmeroma kratka in široka. Ti žužkojedi netopirji živijo v centralni in južni Ameriki.

7. Thyropteridae – ameriški priseskarji (*ang.* Disk-winged bats, *nem.* Haftscheibenfledermäuse ali amerikanische Haftscheibenfledermäuse)

1 rod, 3 vrste

Veliki diskasti priseski na bazi pokrnelih v membrano skritih palcev in na petah so dali ime tej družini. Živijo samo v tropskih gozdovih centralne in južne Amerike, zato sta jih Poljanec in Škerlj (v Sanderson, 1967) imenovala "ameriški netopirji prisesniki" omenila sta še ime "tribarvni netopirji". Tako sta jih tudi ločila od nesorodnih, vendar po namestitvi priseskov zelo podobnih "madagaskarskih netopirjev prisesnikov". Najin predlog imen obeh družin je le rahlo preoblikovana oblika, saj sva za osnovo vzela »prisesek« in ne "prisesati". Priseski jim pomagajo plezati oz. se obdržati na gladkih površinah, kot npr. v zvitihi listih banane, ki jim lahko služijo kot zatočišče. So

žužkojedi.

8. Mystacinidae – novozelandski rovkarji (*ang.* New Zealand short-tailed bats, *nem.* Neuseelandfledermäuse)

1 rod, 2 vrsti

Edini domorodni in seveda endemični sesalci Nove Zelandije. Imajo kratke repe in dolg smrček, ki precej presega ustnice. So vsejedi in jedo talne členonožce, pa tudi sadje, nektar, pelod in celo mrhovino. Velik del časa preživijo na tleh, kjer po opadu in celo v njem iščejo členonožce, med tem pa svoje nežne prhuti skrijejo pod debelejši in usnat del letalne opne, ki poteka ob telesu. Ena od vrst naj bi izumrla v 60. letih 20. stoletja.

9. Myzopodidae – madagaskarski priseskarji (*ang.* Sucker-footed bats, *nem.* Madagaskarfledermäuse ali madagassische Haftscheibenfledermäuse)

1 rod, 1 vrsta*

Podobno kot ameriški prisekarji iz Novega sveta imajo ti endemiti Madagaskarja, priseske na zapestjih in gležnjih. Verjetno so žužkojedi. *Leta 2006 je bila opisana še ena vrsta tega rodu (Goodman in sod., 2006).

10. Vespertilionidae – gladkonosci, gladkonosi netopirji (*ang.* Vesper bats or Evening bats, *nem.* Glattnasen)

45 rodov, 386 vrst

Henrik Freyer (1842) jih je imenoval kar »natopirji«, Ada Hayne (v Brehm, 1938) je prevedla ime "gladkonosi netopirji", ki ga je prevzel tudi Bevk (1957), saj na gobcu nimajo nobenih obnosničnih izrastkov. Živijo po vsem svetu razen na Antarktiki in nekaterih otokih. So žužkojedi, pri nekaterih pa so opazili tudi prehranjevanje z manjšimi ribicami ali pticami pevkami.

11. Molossidae – trdouhci, trdouhi netopirji (*ang.* Free-tailed bats, *nem.* Bulldoggfledermäuse)

16 rodov, 100 vrst

Ime "buldoški netopirji" se je prvič pojavilo s prevodom Poljanca in Škerlja (v Sanderson, 1967), pred tem je Stanko Bevk (1957) označil kot "guboustnike", eno izmed vrst pa kot "dolgorepega netopirja". Ime "dolgorepi netopirji" je za družino uporabil Mirić (1970), prevajalci Živalstva Evrope (Garms in Borm, 1981), so ime "prostorepci" uporabili za naddružino, ime "buldoški netopirji" pa za družino. Vsa ta imena ocenjujeva kot neustrezna za ime te družine, čeprav so netopirji res bolj robustni in morda koga spominjajo na buldoga, njihov rep pa ni izrazito dolg, in vsaj do polovice vpet v repno opno. Uhlji so trši in so na otip povsem drugačni kot pri drugih netopirjih. Domneva se, da je to prilagoditev na velike hitrosti, ki jih lahko dosegajo z razmeroma dolgimi in ozkimi krili. Zato predlagava ime "trdouhci". Razširjeni so predvsem v toplih predelih Starega kot Novega sveta. So žužkojedi in nekatere vrste se lahko prehranjujejo tudi do 3 kilometre visoko.

12. Miniopteridae – dolgokrilci, dolgokrili netopirji (*ang.* Long-winged bats, *nem.* Langflügfledermäuse)

1 rod, 19 vrst

Nova družina netopirjev, ki so bili prej vključeni med gladkonosce. Slovensko ime so dobili po dolgih prhutih, s posebno dolgim tretjim prstom. Zelo podaljšano zadnjo prstnico tretjega prsta skupaj z zadnjo prstnico četrtega prsta med mirovanjem zložijo pod prhuti. So hitri letalci, kar jim omogočajo tudi majhni trikotni uhlji, ki skoraj ne presegajo temena. Živijo v toplejših predelih starega sveta. So žužkojedi.

13. Natalidae – lijouhci, lijouhi netopirji (*ang.* Funnel-eared bats, *nem.* Trichterohren)

3 rodovi, 8 vrst

Prevedeno tuje ime (Poljanec in Škerl v Sanderson, 1967) opisuje uhlje značilne lijakaste oblike. So manjši netopirji, ki se zatekajo v jame in so žužkojedi. Živijo od Mehike do Brazilije in Karibskih otokov.

Predlog slovenskih poimenovanj je pred vami in z veseljem pričakujeva vaše pripombe ali obvestila o dodatni literaturi (primoz.presetnik@ckff.si, koselj@orn.mpg.de).

VIRI:

- Bevk, S., 1957. Vretenčarji Slovenije. Kmečka knjiga. 290 str.
- Brehm, A. / A. Hayne (priređ.), 1938. Življenje živali. Sesalci. 2 knjiga. Založba Umetniška propaganda, 511 str.
- Burnie, D. (ed.) / (B. Kryštufek – Sesalci (prevod in priredba), 2003. Živali: velika ilustrirana enciklopedija, Mladinska knjiga, Ljubljana. 624 str.
- Erjavec, F., 1869. Domače in tuje živali v podobah II. Divje četveronožne živali. Slovenskih večernih XX. Zvezek, Celovec, Tisk . J. Blaznik v Ljubljani.
- Freyer, H., 1842. Fauna der in Krain bekannten Säugethiere, Vögel, Reptilien und Fische. Gedr. In D. Egerschen Druckerey, Laibach. 90 pp.
- Goodman, S. M., F. Rakotondraparany & A. Kofoky, 2006. The description of a new species of Myzopoda (Myzopodidae: Chiroptera) from western Madagascar. Mammalian zoology 72: 65–81.
- Garms, H. & L. Borm / M. Aljančič, J. Bole, A. Budihna, I. Geister, M. Hafner, A. Polenec & J. Vovk (prev.), 1981. Živalstvo Evrope: Priročnik za določanje živalskih vrst. Mladinska knjiga, Ljubljana. XXXII, 549 str.
- Marcon, E. & M. Mongini / J. Gregori, B. Kryštufek & M. Polž (prev.), 1986. Ilustrirana enciklopedija živali. Mladinska knjiga, Ljubljana, 360 str.
- Mirič, Dj., 1970. Ključi za določevanje živali V. Sesalci Mammalia. Inštitut za biologijo Univerze v Ljubljani, Društvo biologov Slovenije, Ljubljana. 132 str.
- Nowak, R.W., 1999. Walker's Mammals of the World, VI edition. Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Poljanec, L., 1929. Prirodopis živalstva za višje razrede srednjih šol. Druga predelana izdaja. Družba sv. Mohorja, Celje, 271 str.

- Sanderson, I. T. / A. Polenec & S. Škerl (prev.), 1967. Sesalci. Zbirka: Ilustrirana enciklopedija živali. Mladinska knjiga, Ljubljana, 340 str.
- Simmons, N. B., 2005. Order Chiroptera. In: Wilson, D. E. & D. M. Reeder (eds): *Mammal species of the world: a taxonomic and geographic reference*. 3rd ed. Johns Hopkins University Press, Baltimore, Maryland. 312-529.
- Zei., M., 1961. Vretenčarji. Knjižica Priroda in ljudje. Mladinska knjiga, Ljubljana. 643 str.

Slika 5. Leteči psi (Pteropodidae) na Tajskem (foto: Katerina Jazbec).